

актуальних для носіїв мови предметів і явищ» [6, с. 279]. Досить частими є випадки, коли медичні терміни слугують засобами іронії: *Серцева недостатність чи недостатність совісті?* (УМ, №005, 15.01.2016)

Побутовують серед медтермінів і перифрази, ознаками яких є вторинність номінації, семантична цілісність, синонімічність щодо первинної назви, оцінність, як-от: *Лікарі називають цей період «медовим місяцем»* (період ремісії цукрового діабету) (УМ, №145, 15.11.2016); *Солодка кров руйнуватиме організм* (кров з надлишком глюкози) (УМ, №145, 15.11.2016); *Адже кожна серцева криза так чи інакше послаблює «головний мотор»* (серце) (УМ, №006, 19.01.2016).

У мові сучасних ЗМІ активно використовуються запозичення з інших мов, переважно з англійської. Цей процес можна розглядати двобічно. Так, завдяки вживанню іншомовних слів мова збагачується новими лексичними одиницями. У той же час необдумане вживання чужомовних слів витісняє питому українську лексику, інколи навіть засмічує рідну мову. Л. Симоненко звертає увагу і на прагнення авторів максимально українізувати сучасну медичну термінологію: *илункокишківник* (нормативно – *гастроентеролог*). Наголошує, що «перш ніж упроваджувати новий термін чи відроджувати старий, потрібно твердо зважити його власні мовні характеристики, що можуть як сприяти, так і перешкоджати нормальному функціонуванню терміна» [3, с. 13].

Висновки. Отже, мова сучасних мас-медіа є середовищем активного функціонування термінологічної лексики, зокрема медичної. Вона віддзеркалює багатофункціональність національної мови, зокрема через поширення термінів із різних галузей знань та їхню загальномовну адаптацію. Медична термінологія, що функціонує в українських мас-медіа, може вживатись як у своїй прямій номінації, так і набувати нової семантики, конотативного забарвлення. У текстах про медицину, здоров'я, косметологію медичні терміни використовуються, як правило, у своїй прямій номінації, а в матеріалах, орієнтованих на іншу тематику (політичну, економічну, культурну) медичні терміни найчастіше набувають образного відтінку. Семантико-стилістична трансформація термінів у загальномовному вжитку потребує подальших наукових студій.

Перелік умовних скорочень

ВЖ – газета «Вільне життя».

УМ – газета «Україна молода».

ЗМІ – засоби масової інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоленко С. Я. Публіцистичний стиль / С. Я. Єрмоленко // Українська мова: Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський, В. М. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. – С. 501.
2. Місник Н. Про «стан здоров'я» мови медицини / Н. Місник, Л. Симоненко // Електронний ресурс. Режим доступу: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk453/TK_wisnyk453_misnyk.htm
3. Симоненко Л. О. Українська термінографія 90-х років ХХ століття / Л. О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. – К., 1998. – С.228–232.
4. Словник української мови / [І. К. Білодід (гол. ред.) та ін.]. – Т. 1–11. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
5. Солганик Г. Лексика газети / Г. Солганик. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – 108 с.
6. Шмелёв Д. Н. Современный русский язык / Д. Н. Шмелёв. – М., 1977. – 335 с.

Костюк Ю.

Науковий керівник – проф. Струганець Л. В.

СЕМАНТИЧНІ НЕОЛОГІЗМИ У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ЛЕКСИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

У сучасному світі, позначеному подією насиченістю, глобалізацією та величезними об'ємами інформації, динамічність мови як основного інструмента комунікації стає найголовнішою її характеристикою. За останні роки українське суспільство пережило знакові, переломні моменти, які детермінували оновлення суспільно-політичної лексики, що об'єднує в собі лексеми, які виражають поняття із галузі соціального, політичного і частково економічного життя народу. Процес неологізації постійно потрапляє у поле зору мовознавців. Лексичні інновації були об'єктом лінгвістичних розвідок К. Городенської, Н. Клименко, Є. Карпіловської, Л. Струганець, О. Стишова, Ж. Колоїз, А. Нелюби, Д. Мазурик, Л. Кислюк та ін. Але неологізація відбувається перманентно, а в суспільно-політичній лексиці у період трансформацій у соціумі – особливо інтенсивно. Тому її вивчення не втрачає **актуальності**.

Мета статті – семантичний та функціональний аналіз неосемантів у суспільно-політичній лексиці сучасної української літературної мови на матеріалі інтернет-видань за 2012–2017 рр. Джерельною базою слугували публікації в електронних виданнях «Українська правда», «Тиждень», «Експрес» та ін. Вибір зумовлено тим, що мова сучасних ЗМІ (особливо електронних) завдяки масовості, здатності швидко реагувати на зміни в соціумі і, відповідно, в лексиці відіграє найважливішу роль у становленні літературної норми.

Дискусія щодо статусу поняття «неологізм» у мовознавстві досі залишається відкритою. Ж. Колоїз зазначає: «У широкому розумінні неологізмом можна вважати все те нове, що характеризує зміни і розвиток мови. У залежності від мовного рівня неологізми доцільно було б диференціювати на лексичні, семантичні, фразеологічні, граматичні тощо» [2, с. 82]. Проте традиційно цей термін трактують як «слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями (загальномовні Н.) або були вжиті тільки в якомусь акті мовлення, тексті чи мові певного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські)» [6, с. 408]. Серед загальномовних виділяють лексичні, або власне неологізми, і семантичні.

Семантичний неологізм, або неосемант, – це вже наявна у мові лексема, яка розвиває нове значення. Продуктивність лексико-семантичного способу словотворення спричинена тенденціями розвитку сучасної української літературної мови, виділеними С. Биби́к у монографії «Літературна норма і мовна практика»: 1) зростанням ролі синтаксичної сполучуваності слів; 2) усистемнюванням метафоричних похідних як лексико-семантичних варіантів (далі ЛСВ), 3) підвищенням потенціалу виразності, експресивізацією лексичних одиниць [3, с. 75]. Як справедливо зазначає Л. Струганець, труднощі дослідження семантичних неологізмів зумовлені тим, що не завжди зрозуміло, чи нове значення вже сформоване, чи йдеться про розширення лексичної та синтаксичної сполучуваності слів [5, с. 180]. Тому аналіз неосемантів не можливий без врахування нових синтагматичних зв'язків у лексичній системі.

Часто відбувається зміна значень слів, які раніше належали до пасивного шару лексики. Природність та закоріненість в українську традицію слова *сотня* у значенні «військова одиниця, підрозділ» вилилися в стрімке розширення синтагматичних зв'язків лексеми під час подій Євромайдану й творення ряду двокомпонентних сполучень за моделлю «прикм. + *сотня*». Ця модель була продуктивною для назв структурних одиниць Самооборони Майдану (*львівська сотня, рогатинська сотня, вінницька сотня, гуцульська сотня, бойківська сотня, медична сотня, жіноча сотня, козацька сотня, республіканська сотня*), неформальних (*мистецька сотня, банківська сотня, канцелярська сотня, тилова сотня* тощо) та формальних об'єднань громадян (*жіночий рух «Сестринська сотня», благодійний фонд «Волонтерська сотня», громадянська організація «Юридична сотня»*), у яких прикметник окреслював сферу діяльності. Миттєво розповсюдився і прижився вираз *Небесна сотня* – «назва загиблих учасників Євромайдану, мирних протестувальників, проти яких диктаторський режим застосував тортури та зброю» [4, с. 248]. Ще один новотвір – *диванна сотня*, «люди, які не беруть участі в реальних протестах чи бойових діях, але активно коментують їх віртуально, розповідаючи, що і як слід робити / не робити». Актуальність цього поняття спричинила цілий ряд синонімів: *фейсбучна сотня, диванно-фейсбучна сотня, диванні експерти, диванні війська, диванні стратеги, диванні аналітики* тощо.

Частотність використання пошукових запитів «сотня» та «Небесна сотня» користувачами Google в Україні за період 01.01.2013 – 01.01.2017 рр. демонструє, що максимальна кількість пошукових запитів «сотня» припадає на лютий 2014 р. До подій Майдану їх кількість рідко перевищувала 1%, а після – не опускалася нижче 6%. Пошуковий запит «Небесна сотня» вперше з'явився 21 лютого 2014 року, а вже 24 лютого становив 66% усіх запитів із використанням лексеми *сотня*. Із лінгвістичного погляду – відбувається процес актуалізації цього слова.

Зміни у семантиці охоплюють не лише синтагматичні, але й парадигматичні зв'язки. У сучасній суспільно-політичній лексиці неосеманти утворюють синонімічні ряди (лексеми *ополченець, сепаратист, бойовик, терорист* розвинули ЛСВ «член одного з антиукраїнських військових формувань, що діють в межах самопроголошених ДНР і ЛНР»).

За джерелом появи нового ЛСВ розрізняють два види неосемантів:

1) різновид новотвору в системі української мови, наслідок семантичного словотворення в межах уже відомої одиниці чи наявної в мові формальної структури;

2) різновид неозапозичення-значення в межах наявної лексичної одиниці з іншим значенням [1, с. 24].

До першої групи належать такі суспільно-політичні лексеми: *майдан, перегони, тушка, ватник, донор, радикал, колорадський, совок, злити*, антонімічна пара *зрада – перемога* тощо. Розширення семантики усталених в українському словникові одиниць найчастіше відбувається за допомогою метафоризації або метонімізації – переносу найменування на новий об'єкт на основі їх подібності чи суміжності відповідно.

Метафоризація – найпродуктивніший спосіб творення нових значень слів, що ґрунтується на образності людського мислення. Такі неосеманти можуть бути емоційно й оцінно нейтральними: *перегони* – «вибори» (*Поки чиновники сперечаються в телевізорах, чи проводити перегони на Донбасі, а користувачі соціальних мереж жваво коментують рішення Генадія Корбана балотуватися у мери Києва, без уваги залишаються інші важливі регіони* (pravda.com.ua, 19.08.2015)); *донор* – «держава, фізична або юридична особа, що надає матеріальну підтримку» (*Офіційно зареєстрована організація дозволяє залучати до проекту великих донорів* (pravda.com.ua, 24.11.2015)); містити позитивну оцінку: *кіборг* – «український боєць, що брав участь у захисті Донецького аеропорту» (*Один з уцілілих «кіборгів» розповідав, що коли він потрапив до полону – сепаратисти йому пропонували застрелити когось зі своїх товаришів, аби врятувати своє життя* (tyzhden.ua, 21.12.2016)); чи негативну конотацію: *тушка* – «народний депутат, який відмовився підтримувати зв'язок у парламенті зі своєю політичною силою» [4, с. 462] (*Арсеній Яценюк взяв всю провину за появу двох «тушок» серед народних*

обранців від «Батьківщини» на себе (tyzhden.ua, 12.12.2012)); *діра* – «недоліки законодавства чи управління, які окремі особи можуть використати у власних цілях» (*Індустріальні парки: залучення інвестицій чи податкові діри?* (golos.com.ua, 06.10.2016).

Неосемантизм, що виникли на основі метонімії, у сучасній суспільно-політичній лексиці менше. Перенесення назви з місця на подію і її учасників бачимо на прикладі лексеми *майдан*, що розвинула ЛСВ «масовий народний рух, спрямований проти свавілля влади та за громадянський контроль над діями влади» [4, с. 209]: *Соціологія по неокупованих територіях показує, що люди поки в однакових пропорціях звинувачують у негараздах та війні і Януковича, і Майдан* (pravda.com.ua, 01.10.2015). У суспільно-політичну лексику увійшло слово *ватник* з ЛСВ «малоосвічена особа, для якої характерні ностальгія за СРСР, рабський менталітет, ксенофобія, ненависть до всього неросійського» [4, с. 435] (*Якщо є надія на те, що мозок вашого ватника не до кінця перетворився у набивку для плюшевих ведмедиків, спробуйте дати на його репліки наступні аргументи* (expres.ua, 21.06.2015)), а також спільнокореневі *ватний*, *вата*.

Неозапозичені значення мають такі слова української мови, як *агент*, *драйвер*, *троль*, *формат* та ін. Вирішальну роль в їх появі відіграють стійкі словосполучення інтернаціонального суспільно-політичного дискурсу, наприклад *агент змін* (англ. *agent of social changes*) чи *нормандський формат* (фр. *Format Normandie*). В обох випадках маємо розширення семантичної структури слів: *агент* – «людина чи організація, що своєю діяльністю викликає зміни в соціумі», *формат* – «тип дипломатичних зустрічей представників певних країн щодо вирішення конкретної проблеми». Частотність останнього засвідчена в мові інтернет-ЗМІ словосполученнями *мінський формат*, *жєневський формат*.

Неосеманти *драйвер* і *троль* паралельно із розширенням семантики демонструють зміни, зумовлені різним стилістичним статусом вже наявного і нового ЛСВ. Слово *драйвер* (англ. *driver*) засвоєне українською мовою як термін сфери ІТ, але у суспільно-політичному дискурсі останнього п'ятиріччя функціонує нове запозичене значення без термінологічного компонента: «особа чи явище, яке запускає, прискорює, визначає напрям певного суспільного процесу» (*Так, приватизація Одеського припортового заводу повинна була стати зразком роздержавлення і драйвером для залучення інвестицій, але перетворилася в поганій спектакль* (pravda.com.ua, 03.01.2017)). У лексемі *троль* з'явилася запозичене сленгове значення «суб'єкт розміщення на віртуальних комунікативних ресурсах провокаційних повідомлень для нагнітання конфлікту шляхом порушення правил етичного кодексу Інтернет-взаємодії» [4, с. 461]. Частотність вживання цього ЛСВ пов'язана з інформаційною війною: *Російські інформаційні війська – це частина значно більшої системи проектування влади, що охоплює все: від тролів у соцмережах до спецслужб, енергетичних компаній, банків та армії* (Т, 19.11.2015).

Демократичність мови сучасної публіцистики уможливорює зближення літературних і позалітературних елементів. Із сленгу та жаргону приходять нові негативно конотовані ЛСВ загальноновживаних лексем (*совок*, *злити*, *шити*, *віджати*). Емотивність публікацій інтернет-видань підсилюють також неосеманти, утворені від пропріальних одиниць: *тітушки*, *пшонка головного мозку*, *мертві душі*. У мові ЗМІ антономазія досягає особливого ефекту в поєднанні з прийомом інтердепенденції: *Своє «достойне» місце там займуть такі собі білецькі, тягнибоки, яроші, семенченки-грішани, соболевси-зіміни, леценки і найєми, керовані «мудрими провідниками нації» – порошенками, аваковими, турчиновими, гройсманами, а може навіть, й януковичами спільно з володимирями-володимировичами...* (<http://i-ua.tv>, 15.03.2017).

Висновки. Отже, інтенсивність змін у соціумі впродовж 2012–2017 рр. зумовила появу численних семантичних неологізмів у суспільно-політичній лексиці завдяки розширенню синтагматичних (сполучуваність, частотність) і парадигматичних (синонімія, антонімія) зв'язків. Здебільшого неосеманти виникли внаслідок метафоризації, рідше – метонімізації чи запозичення з інших мов. Також нові ЛСВ приходять у літературну мову з соціальних діалектів і термінологічних систем. Аксиологічні й емотивні значення неосемантів суспільно-політичної сфери підвищують образність мови інтернет-видань. Загалом динамічні лексико-семантичні процеси в інтернет-комунікації потребують нових студій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К. : Видавн. дім Д. Бурого, 2008. – 336 с.
2. Колоїз Ж. В. До питання про диференціацію основних понять неології / Ж. В. Колоїз // Вісник Запорізького ун-ту: Філологічні науки. – Запоріжжя, 2002. – № 3. – С. 78–83.
3. Літературна норма і мовна практика: монографія / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибики, Т. А. Коць та ін.; [за ред. С. Я. Єрмоленко]. – Ніжин : ТОВ Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. – 320 с.
4. Новітня політична лексика (неологізми, оказіоналізми та інші новотвори) / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.; [за заг. ред. Н. М. Хоми]. – Львів : Новий Світ – 2000, 2015. – 492 с.
5. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття / Л. В. Струганець. – Тернопіль : Астон, 2002. – 352 с.
6. Українська мова: Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Заблок та ін.]. – К. : Вид-во «Укр. Енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.